

Розділ 2

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ

CHAPTER 2

THEORY AND PRACTICE OF EDUCATION

УДК 373.2.015.31:17.022.1]:37.091.3:004

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-2-58-173-180

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Трифоновна Олена Сергіївна

докторка педагогічних наук, професорка, в. о. завідувачки кафедри дошкільної освіти
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
e-mail: olena.tryfonova@nuos.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-7899-3714

Шпильова Анастасія Олегівна

бакалавр дошкільної освіти
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
e-mail: anastasiaspilova16@gmail.com

У статті висвітлено проблему формування морально-етичних цінностей у дітей старшого дошкільного віку засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Розкрито сутність понять «цінність», «гуманні цінності», «моральні цінності». Окреслено показники сформованості особистісної компетентності, які визначає державний стандарт – Базовий компонент дошкільної освіти. Схарактеризовано інформаційно-комунікаційні технології, що можуть використовувати вихователі для формування морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку (PowerPoint, платформи Zoom, YouTube, Canva, LearningApps, Stop Motion Studio, Microsoft Bing Image Creator).

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, цінності, морально-етичні цінності, чинники, діти старшого дошкільного віку.

Постановка проблеми. У надскладних умовах сьогодення переважна більшість закладів дошкільної освіти змушені працювати дистанційно, тому використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяють забезпечити безперервність освітнього процесу та надають доступ до широкого вибору навчальних ресурсів, оскільки такі технології забезпечують можливість у цікавій, доступній та зрозумілій формі подати інформацію для дітей. Більшість дітей вже вміють користуватися гаджетами, тому педагоги під час освітнього процесу в дистанційному форматі використовують різноманітні інформаційно-комунікаційні технології, зокрема це платформа Zoom, яка дозволяє провести заняття онлайн, а також пропонує різноманітні додатки для полегшення та урізноманітнення освітнього процесу (дошка повідомлень, демонстрація, чат, аватари, запис та реакції); платформа YouTube, завдяки якій вихователі мають змогу використовувати різноманітні відео-помічники; PowerPoint – візуальний та графічний застосунок від Microsoft Office, що дозволяє створювати мультимедійні презентації; LearningApps – онлайн-сервіс, за допомогою якого легко створювати різноманітні інтерактивні ігри та ін. Отже, на сучасному етапі інформаційно-комунікаційні технології постають актуальним інструментом, що забезпечуватиме ефективну реалізацію формування морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування морально-етичних цінностей в підростаючого покоління є і залишатиметься в усі часи актуальною і вкрай важливою. Різні її аспекти розглядалися ще у працях класиків педагогіки – Г. Ващенко, О. Вишневецького, О. Духновича, В. Зеньківського, С. Русової, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича, Я. Чепіги, П. Юркевича та ін. Сучасними українськими вченими досліджено проблему морально-етичного виховання в різних напрямках: психологічні механізми становлення й розвитку моральних почуттів, уявлень, суджень, переконань і поведінки (І. Бех, О. Кононко, Т. Піроженко та ін.); зміст, умови й засоби формування моральних норм, оцінно-етичних суджень, милосердя в дітей дошкільного віку (Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, О. Кисельова, І. Княжева, О. Монке, Т. Поніманська та ін.).

В умовах швидкоплинного науково-технічного розвитку, можливості працювати й навчатися у форматі онлайн, відповідно, впливу діджиталізації на якість освітнього процесу, одним із вагомих

інструментів формування морально-етичних цінностей у старших дошкільників є інформаційно-комунікаційні технології. Теоретико-практичні основи впровадження означених технологій в освітній процес, специфіку їх використання в певній освітній галузі розкрито у працях вітчизняних науковців – В. Андрієвської, В. Бикова, А. Гуржія, М. Жалдака, М. Кадемії, В. Кременя, Н. Морзе, Л. Петухової, О. Рейпольської, С. Сисоєвої, О. Співаковського, І. Шахіної та ін.

Різні аспекти використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні дітей, співпраці з батьками вихованців, створення інформаційно-освітнього середовища в закладах дошкільної освіти, підвищення фахової компетентності педагогів-вихователів висвітлюються на шпальтах фахових журналів, зокрема «Дошкільне виховання», «Практика управління дошкільним закладом», «Вихователь-методист закладу дошкільної освіти» (О. Гавриленко, Т. Ільченко, Є. Мотурнак, А. Панченко, О. Петрова, Л. Погорелова, М. Степанова та ін.).

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та висвітленні досвіду використання інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік – особливий період становлення особистості, коли закладаються основи світогляду, уявлень про добро і зло, чесність, справедливість, дружбу та любов до ближнього. Саме в цей час формуються перші морально-етичні орієнтири, які в подальшому визначатимуть поведінку людини в суспільстві та внутрішнє розуміння значення моралі для життя в суспільстві.

У науковій літературі по-різному розуміють поняття «цінність». Учені одностайні в тому, що цінність відображає сутність світу, культури, життєдіяльність людини. Цінності – є невід’ємною частиною відносин людини зі світом, в якому протікає її життєдіяльність і пізнання. Гуманні цінності детермінуються моральністю, критеріями якою виступають не лише уявлення про такі моральні якості, як доброзичливість, повага до людської гідності, милосердя, доброта, людяність, толерантність, порядність, вміння прощати, не чинити зла, а й практичні дії, вчинки, мотиви, стимули і наміри людей. Особливе значення має розвиток потреби в емоційному і духовному контактах із людьми, потреба в самоповазі, співчутті та співпереживанні людям [3, с. 527].

Моральні цінності – це загальновизнані суспільством правила поведінки особистості, переконання щодо досягнення мети, визначення шляхів і засобів, що спонукають до її реалізації. Моральні цінності виступають основою соціального регулювання поведінки людей, вироблення моральних норм і правил. На думку М. Копчук-Кашецької, морально-етичні цінності – це «імперативні утворення, вироблені і сформовані впродовж усієї життєдіяльності людства, носять неперехідний характер, зберігають наступність моральних вимог, виконують регулятивну функцію у взаємовідносинах людей та набувають особистісної значущості у результаті їх вибору та інтеріоризації особистістю у процесі виховання» [4, с. 317-318]. Погоджуємось із ученою, що морально-етичні цінності визначають життєві цілі та засоби її досягнення кожною особистістю.

Поняттями, що відбивають ціннісний бік моралі, є добро і зло. Добро – це все те, що сприяє розвитку в суспільстві й людині гуманності, свободи, єдності та духовної злагоди. Йдеться про такі ціннісно-сміслові поняття, як доброзичливість, взаємодопомога, взаєморозуміння, милосердя, співпраця, повага, справедливість, чесність, співчуття, гідність. Добро є одним із найзагальніших імперативно-оцінювальних понять моральної свідомості та самосвідомості [5, с. 16]. Зазначимо, що в науковій літературі ці поняття розглядають як морально-етичні категорії, моральні цінності, моральні якості, моральні почуття, моральні норми. Важливою в цьому аспекті є думка І. Беґа щодо моральнодуховної цінності, яка «набуває більшої сили переживання та стійкості у порівнянні з якістю», вчений наголошує на тому, що «якщо конкретні ситуативні умови можуть загальмувати в особистості практичну реалізацію морально-духовної якості, то моральнодуховна цінність здатна чинити їм опір і діяти у відповідності з позитивною внутрішньою налаштованістю, тобто на основі актуалізації процесу самодетермінації морального діяння» [2, с. 8]. На твердження І. Беґа, моральні якості формуються «лише на основі використання механізму свідомості», а цінності – «використовуючи всі методичні засоби механізму свідомості, апелюють до механізму самосвідомості» [2, с. 8].

Морально-етичні цінності є фундаментом особистісного розвитку дитини, основою соціальної адаптації дитини. Саме в дошкільному віці закладаються основи моральної поведінки, мотиви якої і визначаються морально-етичними цінностями особистості. Як визначає державний стандарт – Базовий компонент дошкільної освіти (2021 р.), з-поміж показників особистісної компетентності дитини зазначено: диференціює добро і зло, здатна управляти собою, власною поведінкою в різних життєвих ситуаціях, оперуючи усвідомленими ціннісними орієнтаціями, позитивними мотивами (освітній напрям «Особистість дитини») [1, с. 8]; виявляє дружнє ставлення до близьких і знайомих, що проявляється в дотриманні мовленнєвого етикету, наданні допомоги тим, хто її потребує, тощо; виявляє доброзичливе ставлення до

людей, які її оточують, намагається підтримувати дружні стосунки з дітьми (освітній напрям «Дитина в природному довкіллі») [1, с. 12-14]; мотивована на цінності групової солідарності у грі (людяність, відповідальність, справедливість, самовладання, дружність, позитивне спілкування, терпимість) (освітній напрям «Гра дитини») [1, с. 14-15]; демонструє інтерес до загальнолюдських цінностей (здоров'я, сім'я, повага і любов до батьків, роду, держави, Батьківщини, дружба, мир, доброта тощо), громадянських цінностей (обов'язки перед іншими людьми, повага прав, честі та гідності інших людей), цінностей спілкування, діяльності. Виявляє почуття власної гідності як представника українського народу та громадянина; демонструє дружнє та неупереджене ставлення до дітей з особливими освітніми потребами. Демонструє відповідальність за свої вчинки. Усвідомлює необхідність дотримання соціальних норм моралі й виявляє повагу до прав і свобод людини (освітній напрям «Дитина в соціумі») [1, с. 16-17]. Отже, одним із провідних завдань дошкільної освіти є формування всебічно розвиненої й морально вихованої особистості дитини.

З-поміж найважливіших чинників і методів формування морально-етичних цінностей виокремлено:

сім'ю (є першою і найважливішою соціальною інституцією, в якій дитина отримує початкове уявлення про моральні норми, цінності, моделі поведінки. Саме в сім'ї формуються основи її характеру, емоційного світу та ставлення до інших людей. Діти природно наслідують поведінку тих, хто для них є авторитетом. Тому важливо, аби батьки демонстрували повагу, чесність, турботу, доброзичливість у щоденних вчинках);

спільну діяльність (допомагає дітям навчитися працювати у групі, досягати спільних цілей, взаємодіяти з іншими; засвоїти правила спільної діяльності, координувати свої дії з іншими, відчувати відповідальність за результат спільної праці);

читання художньої літератури (через художні образи дитина навчається розрізняти хороше і погане, співпереживати героям, прагнути справедливості. Народні казки, байки, легенди, прислів'я та приказки є потужними засобами формування морально-етичних цінностей у дітей дошкільного віку);

морально-етичні бесіди (під час яких діти вчаться оцінювати вчинки літературних персонажів, співпереживати їм, розрізняти добро і зло, тим самим усвідомлювати важливість морально-етичних цінностей – співчуття, доброти, чесності, взаємоповаги тощо для кожної особистості);

розігрування ігор, інсценізацій (в іграх діти вчаться співпрацювати, дотримуватись правил, слухати інших, враховувати думки товаришів, поважати суперників і допомагати один одному. Рольові ігри допомагають дитині приміряти різні соціальні ролі, розмірковувати щодо наслідків дій, усвідомити значення певних моральних якостей);

розігрування ситуацій емоційно-ціннісного спілкування (спілкування з дитиною повинно бути емоційно забарвленим і спрямованим насамперед на розвиток емоційної чуйності. Це потребує створення атмосфери любові, довіри та взаємоповаги, що забезпечують дитині відчуття захищеності та її готовність до співпраці; ненав'язливо пояснювати важливість бути чесним, добрим, відповідальним; здатність контролювати емоції у складних ситуаціях навчають дітей етичного поведіння).

Важливе значення у формуванні морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку відіграє мотивація дитини, зокрема внутрішня, адже саме внутрішня мотивація є основою сталих і свідомих вчинків, які відповідають етичним і моральним стандартам. Дитину слід навчити розуміти, що її вчинки мають наслідки як для неї, так і для інших. Важливо, щоб вона усвідомлювала, що кожен вибір, який вона робить, залежить від її внутрішнього рішення, а не тільки від зовнішніх обставин чи авторитету дорослих. Важливо допомогти дітям розпізнавати свої емоції та розуміти, як добрі вчинки можуть сприяти відчуттю радості, задоволення, гордості за себе. Ключовим моментом у формуванні внутрішніх мотивів є розвиток у дітей почуття відповідальності за свої вчинки. Коли дитина усвідомлює, що її дії впливають на інших, це стимулює її до добрих вчинків. Щоб внутрішні мотиви стали стабільними, важливо розвивати у старших дошкільників емпатію, яка викликає бажання творити добро.

Отже, формування морально-етичних цінностей в дошкільному дитинстві – це безперервний процес, що є запорукою становлення співчутливої та відповідальної особистості, яка здатна діяти на основі загальнолюдських цінностей українського суспільства. Морально-етичні цінності – це сукупність внутрішніх переконань, принципів, і загальноприйнятих норм, які визначають, що є добрим і поганим, правильним і неправильним у вчинках людини та її ставленні до інших людей, суспільства, природи і самої себе.

Як засвідчив аналіз літератури щодо цифрових технологій, у ній використовуються синонімічно такі поняття, як-от: інформаційні технології, цифрові технології, електронні технології, телекомунікаційні технології, комп'ютерні технології, інформаційно-телекомунікаційні технології. Найбільш уживаним із них є інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ).

Інформаційно-комунікаційні технології докорінно змінили спосіб функціонування суспільства, освіти, бізнесу та державного управління. Вони стали основою цифрової трансформації, відкривши нові

можливості для обміну знаннями, співпраці та інновацій. Інформаційно-комунікаційні технології забезпечують збирання, обробку, зберігання, передавання та відображення інформації за допомогою комп'ютерної та телекомунікаційної техніки. ІКТ охоплюють широкий спектр цифрових інструментів, до яких належать:

апаратне забезпечення – це сукупність усіх фізичних (матеріальних) компонентів комп'ютерної системи, які забезпечують її функціонування, тобто це все те, що можна побачити, доторкнутися, зібрати або замінити (персональні комп'ютери, сервери, ноутбуки, нетбуки, смартфони, планшети, мережеве обладнання тощо);

програмне забезпечення – це сукупність програм, процедур і даних, які забезпечують функціонування комп'ютерної техніки та дозволяють користувачам виконувати певні завдання, керувати апаратним забезпеченням, взаємодіяти із цифровим середовищем, аналізувати великі обсяги даних, проявляти творчість (операційні системи, офісні додатки, штучний інтелект, графічні редактори, хмарні технології, спеціалізовані програми, навчальні програми, ігри, мультимедійні програвачі тощо);

телекомунікації – це технічні пристрої та системи, які забезпечують передавання, прийом і обробку текстової, голосової, графічної та відео інформації на відстані за допомогою електронних та оптичних сигналів, надають доступ до віддалених ресурсів і сервісів (Інтернет (відеоконференції (Zoom, Skype, Google Meet), соціальні мережі та месенджери (Telegram, Viber, WhatsApp), мобільний зв'язок, локальні мережі (LAN), бездротові технології (Wi-Fi, Bluetooth) та інші засоби зв'язку);

інформаційні ресурси – це сукупність даних, знань, повідомлень та інших інформаційних об'єктів, що зберігаються, обробляються та передаються в електронному або іншому вигляді для забезпечення потреб користувачів (відео- і аудіо контент (YouTube, подкасти, онлайн-курси), блоги, вебсайти, наукові архіви, електронні бібліотеки, інтерактивні карти, віртуальні лабораторії, хмарні сервіси).

У сфері освіти ІКТ дозволяють проводити дистанційне навчання, створювати інтерактивні підручники, використовувати віртуальні лабораторії тощо. У повсякденному житті – забезпечують зручний доступ до інформації, електронних сервісів, комунікації з людьми з усього світу. Зауважимо, що активне використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі закладів дошкільної освіти зумовлене низкою важливих чинників:

по-перше, в умовах пандемії COVID-19 та повномасштабного вторгнення загарбників на територію нашої держави ІКТ стали ключовим інструментом для підтримки зв'язку з дітьми та продовження освітнього процесу в дистанційному форматі навчання;

по-друге, сучасні діти зростають в інформаційному середовищі, де цифрові технології є невід'ємною частиною життя. Інтеграція ІКТ в освітній процес робить навчання більш зрозумілим та цікавим для них;

по-третє, ІКТ є важливим інструментом для реалізації STEM-підходу в дошкільній освіті, сприяючи розвитку наукового мислення та інженерних навичок;

по-четверте, такі технології дозволяють покращити комунікацію із батьками, адже батьки можуть швидко отримати необхідну інформацію, незалежно від свого місця перебування та в будь-який зручний час і для педагога, і для батьків.

Стисло схарактеризуємо інформаційно-комунікаційні технології, що можуть використовуватися вихователями у формуванні морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку.

PowerPoint – безкоштовний застосунок, за допомогою якого можна створити мультимедійну презентацію, в якій можуть міститися помічники-матеріали для формування морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку: інтерактивні дидактичні ігри зі звуковим ефектом та анімацією, дібрані ілюстрації, або створені власноруч подорожі з анімаційними та озвученими персонажами, квести, вікторини тощо.

Платформа Zoom – безкоштовний сервіс для організації онлайн-занять, під час якого вихователь може використовувати різноманітні методи та прийоми навчання. Зазначимо, що використання цієї платформи для формування морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку під час дистанційної форми навчання має низку переваг: по-перше, комфортна атмосфера для дитини, оскільки вона може почувати себе більш розслаблено, розкуто вдома, що позитивно впливає на роботу з нею; по-друге, широкий вибір та можливість багаторазового застосування інтерактивних вправ, відеоматеріалів та аудіозаписів на занятті.

За допомогою аватарів можна зняти із дітьми власний мультфільм за вигаданою разом казкою чи історією. Нами було створено такі мультфільми: «Як їжачок навчився дякувати», «Як Тарасик став мужнім», «Примирення лисички і журавля», «Як ведмежатко Бонні навчився цінувати своїх друзів».

Платформа YouTube пропонує великий вибір початкових відео, які допомагають педагогам у формуванні морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку, оскільки на ній містяться корисні відео-помічники для вихователя – пізнавальні мультфільми (наприклад, сайт «Дошкolyатко»

https://www.youtube.com/watch?v=IsvCNfGZkT0&ab_channel=%D0%94%D0%BE%D1%88%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D1%8F%D1%82%D0%BA%D0%BE, презентує мультфільми «Добре бути добрим»), відеозаняття, дидактичні ігри, різноманітні пісеньки (про добро, дружбу, щедрість тощо), руханки та пальчикові гімнастики, аудіоказки (наприклад, сайт Аудіоказки українською https://www.youtube.com/watch?v=8_9ZGFWPI20&ab_channel=%D0%90%D1%83%D0%B4%D1%96%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BA%D0%B8%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%8E «Добро і зло» Наталі Поклад).

Водночас, зауважимо, що у використанні цієї платформи є й негативні моменти: по-перше, відео на YouTube часто перериваються рекламою, яка може відволікти дітей і навіть викликати негативні емоції; по-друге, багато відео можуть містити помилки, неточності, не відповідати методиці та програмовому змісту; по-третє, відеоматеріали не мають чіткої структури та послідовності, що ускладнює їх використання для побудови цілісного освітнього процесу; по-четверте, не стабільний інтернет може перервати відеоперегляд, що негативно вплине на концентрацію дітей; по-п'яте, надмірна кількість яскравої візуалізації може перенавантажити дітей.

Canva є чудовим онлайн-сервісом для створення різноманітних відеороликів, мультимедійних презентацій, посібників, інформаційних повідомлень, ребусів, консультацій, буклетів, брошур для дошкільників та їхніх батьків. Порівняно із PowerPoint цей онлайн-сервіс:

- 1) пропонує сучасні та різноманітні шаблони із яскравим та привабливим дизайном;
- 2) має багато різних елементів таких, як ілюстрації, фігури, фони тощо;
- 3) простий у використанні та не вимагає особливих технічних навичок;
- 4) дозволяє в реальному часі створювати матеріали спільно із батьками або іншими педагогами.

За допомогою цього застосунку було розроблено плакати («Моє родинне дерево», «Скринька ввічливих слів», «Правила поведінки у транспорті»), брошури для батьків («Як виховати у дитини любов до праці», «Художні перлинки – для гідної дитинки» та ін.).

LearningApps – безкоштовний онлайн-сервіс для розробки інтерактивних ігор. Вихователь може створювати власні інтерактивні ігри, а також використовувати вже готові відповідно до програмового змісту. Проілюструємо прикладом.

Інтерактивна гра «Добрі та погані вчинки»

Мета: закріпити вміння дітей розрізняти добрі та погані вчинки. Розвивати мислення увагу, пам'ять, уяву та мовлення. Виховувати бережливе ставлення до природи, повагу до людей і бажання робити добрі справи.

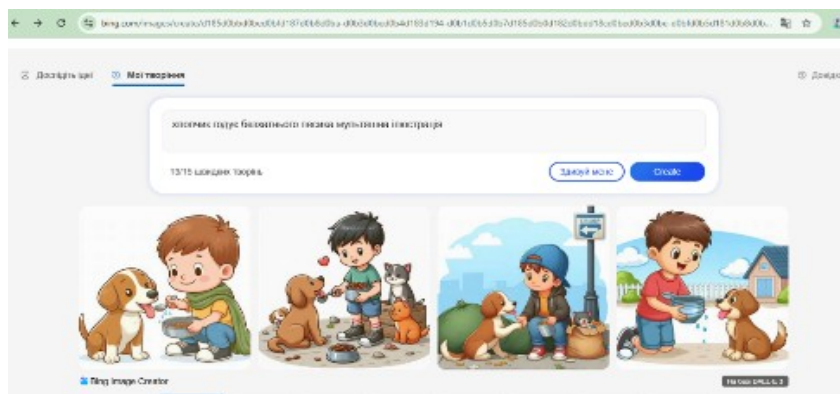
Хід гри. До дитини приходить знайома з попередніх занять фея «Щиросерда», яка просить розглянути ілюстрації на екрані та розмістити у відповідних віконцях хороші й погані вчинки.

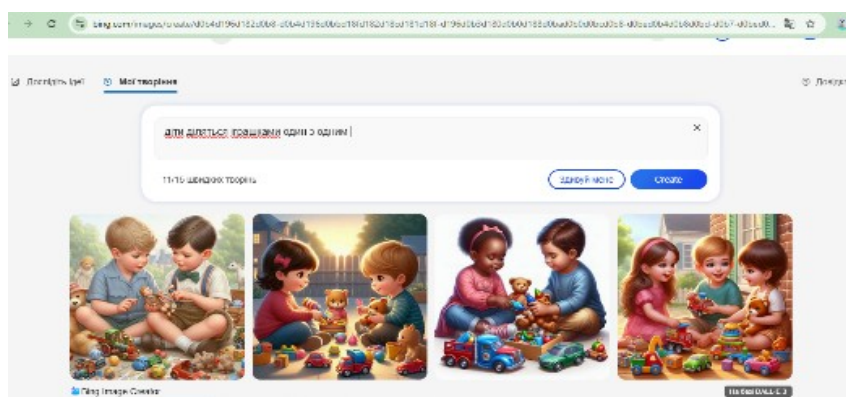
Stop Motion Studio – це простий у використанні додаток, який дозволяє створювати покадрову анімацію. За допомогою нього через власні анімаційні фільми діти можуть висловлювати власне розуміння моральних цінностей та своє ставлення до різних ситуацій.

Microsoft Bing image creator – це безкоштовний інструмент на основі ШІ, який дозволяє користувачам створювати зображення з текстових описів. За допомогою нього педагог може створити ілюстрації для дидактичних ігор, бесід, визначення спільно з дітьми правил. Так, вихователь може разом із дитиною скласти моральні правила, яких треба дотримуватись у повсякденному житті. Наприклад, за згенерованими штучним інтелектом ілюстраціями визначили такі правила:

Правило 1. Завжди турбуйся про тварин. Пам'ятай, що вони твої друзі.

Правило 2. Будь дружелюбним із дітьми. Пам'ятай, що ігри, зустрічі з ними приносять радість і задоволення.

Крім того, зауважимо, що за цими ж ілюстраціями можна придумати ситуації морального вибору, вирішення якої дозволить дитині самостійно приймати рішення, тим самим допомагаючи їй формувати внутрішні мотиви для гідної поведінки. Проілюструємо прикладом.

Ситуація. Дитині пропонується розглянути першу ілюстрацію. Вихователь розповідає: Це хлопчики Петрик і Іванко. Якось вони зустрілися й вирішили разом погратися. Петрик запропонував погратися в LEGO конструктор та Іванко чомусь не захотів. Але й запропонувати нічого не зміг. Як ти думаєш, чи домовилися хлопчики? Як би ти вчинив на місці Іванка?

Використовуючи інформаційно-комунікаційні технології, вихователі насамперед необхідно:

проаналізувати різноманітні платформи, додатки та ресурси та обрати ті з них, освітній контент яких сприятиме формуванню морально-етичних цінностей дошкільників;

добираючи або розробляючи дидактичну гру, вправу, пізнавальне відео, мультимедійну презентацію та ін., обов'язково враховувати вимоги чинних програм для закладів дошкільної освіти та вікові особливості дошкільників;

розробляти інтерактивні дидактичні ігри або вправи таким чином, щоб вони за характером (формою, змістом, сюжетом або способом розв'язання) завдань були цікавими для дошкільників.

Висновки. Моральне виховання дітей 6-го року життя – це систематичний і послідовний процес, спрямований на формування гуманно-духовної особистості, зміст якого підпорядкований загальнолюдським цінностям українського суспільства. У дошкільному віці взаємодія з однолітками та дорослими є важливим чинником формування морально-етичних цінностей в дітей. Спілкуючись один із одним, діти вчаться співпрацювати, домовлятися, розв'язувати конфлікти, що сприяє розвитку їхньої емоційної і моральної сфери.

В умовах сьогодення дистанційний формат навчання став невід'ємною частиною сучасного освітнього процесу. До переваг використання інформаційно-комунікативних технологій у формуванні морально-етичних цінностей в дітей старшого дошкільного віку належить:

по-перше, такі технології дозволяють представити матеріал у доступній для дітей формі і все це відбувається завдяки інтерактивності та візуалізації;

по-друге, педагог може запропонувати дитині на закріплення запланованого матеріалу різні вправи та ігри, таким чином створюючи для дитини вибір та враховуючи індивідуальні потреби кожної дитини. Це дозволить дітям виконувати їх у своєму темпі та з неодноразовим повторенням, що сприяє розвитку в дітей самостійності, впевненості в собі та позитивному ставленню до навчання;

по-третє, такі технології адаптують дітей до умов сучасного світу, формуючи в дітей як загальнолюдські цінності, так і базові навички, необхідні в подальшому житті.

Список використаної літератури

1. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf (дата звернення: 30.03.2025).
2. Бех І. Д. Почуття гідності у духовному розвитку особистості. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Ін-ту проблем виховання. Київ, 2008. Вип. 12. Кн. 1. С. 5–18. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/3795/1/%D0%B1%D0%B5%D1%85%2008-12%281%29.pdf> (дата звертання: 20.05.2025).
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
4. Копчук-Кашецька М. С. Сутнісно-функціональна природа морально-етичних цінностей як науково-педагогічна проблема. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. пр. Ін-ту проблем виховання. Київ, 2017. Вип. 21. Кн. 1. С. 316–324. URL: <https://core.ac.uk/download/154283759.pdf> (дата звертання: 17.06.2025).
5. Трифонова О., Кисельова О. Морально-етичне виховання дітей дошкільного віку : монографія. Одеса : Видавець М. П. Черкасов, 2010. 239 с.

INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES AS A TOOL FOR FORMING MORAL AND ETHICAL VALUES IN OLDER PRESCHOOL CHILDREN

Tryfonova Olena

doctor of Pedagogical Sciences, professor,
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Shpylova Anastasiia

Bachelor of Preschool Education
Admiral Makarov National University of Shipbuilding

Introduction. In today's extremely difficult conditions, the vast majority of preschool education institutions are forced to work remotely, so the use of information and communication technologies ensures the continuity of the educational process and provides access to a wide range of educational resources, which, in particular, facilitate the process of forming moral and ethical values in older preschool children, as such technologies make it possible to present information to children in an interesting, accessible, and understandable form.

Purpose. The purpose of the article is to provide a theoretical justification and highlight the experience of using information and communication technologies in the formation of moral and ethical values in older preschool children.

Methods. Theoretical methods (analysis, generalization, and systematization of scientific sources) were used to reveal the essence of the concept of «moral and ethical values»; systematization of pedagogical experience was used to prove the effectiveness of using information and communication technologies in the formation of moral and ethical values in older preschool children.

Results. Preschool age is a special period of personality development when the foundations of worldview, ideas about good and evil, honesty, justice, friendship, and love for one's neighbor are laid. It is at this time that the first moral and ethical guidelines are formed, which will later determine a person's behavior in society and their internal understanding of the importance of morality for life in society. Moral values are socially accepted rules of personal behavior, beliefs about achieving goals, and determining the ways and means that motivate their realization. Moral values are the basis for social regulation of human behavior and the development of moral norms and rules. The concepts that reflect the value side of morality are good and evil. Good is everything that contributes to the development of humanity, freedom, unity, and spiritual harmony in society and in individuals. These are value-laden concepts such as kindness, mutual assistance, mutual understanding, mercy, cooperation, respect, justice, honesty, compassion, and dignity. Information and communication technologies that can be used by educators in shaping moral and ethical values in older preschool children: PowerPoint, Zoom platform, YouTube platform, Canva, and LearningApps.

Originality. It was of information and communication technologies that can be used by educators in the formation of moral and ethical values in older preschool children have been systematized and theoretically substantiated.

Conclusion. The moral education of six-year-old children is a systematic and consistent process aimed at forming a humane and spiritual personality, the content of which is subordinate to the universal values of Ukrainian society. The advantages of using information and communication technologies in the formation of moral and ethical values in older preschool children include: interesting presentation of material thanks to interactivity and visualization; the ability to adapt tasks to the individual needs and age-related capabilities of each child.

Key words: information and communication technologies, values, moral and ethical values, factors, older preschool children.

References

1. Bazovi component doshkilnoi osvity [Basic component of preschool education] [Elektronnyi resurs]. [in Ukrainian] URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoi%20osvity.pdf

20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf

2. Bekh I. D. (2008) Pochuttya hidnosti u dukhovnomu rozvytku osobystosti. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditey ta uchnivskoyi molodi*. Kn. 1. Zb. nauk. pr. In-tu problem vykhovannya. Kyiv. issue 12. [in Ukrainian].
3. Kremen, V. H. (Eds.). (2008). *Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of education]*. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
4. Kopchuk-Kashets'ka M. S. (2017) Sutnisno-funktsional'na pryroda moral'no-etychnykh tsinnostey yak naukovopedahohichna problema. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannya ditey ta uchnivskoyi molodi*. Kn. 1. Zb. nauk. pr. In-tu problem vykhovannya. Kyiv. issue 21. [in Ukrainian].
5. Tryfonova O., Kyselova O. (2010) *Moralno-etychne vykhovannya ditey doshkilnogo viku*. Monohrafiya. Odesa: Vydavets M. P. Cherkasov. [in Ukrainian].

Авторське право ©2025 автори, всі права захищено. Автори погоджуються, що ця стаття залишається у відкритому доступі на умовах Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

Отримано редакцією 30.07.2025 р.
Прийнято редакцією 30.08.2025 р.
Опубліковано 1.09.2025 р.

УДК 373.3.016:811.161.2

DOI: 10.31376/2410-0897-2025-2-58-180-189

РОЗВИТОК УСНОГО МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У НАВЧАННІ МОВНО-ЛІТЕРАТУРНОЇ ТА МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНІХ ГАЛУЗЕЙ

Собко Валентина Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: vsobko105@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1259-5091

Аторіна Вікторія Миколаївна

доктор філософії, доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка

e-mail: viktorija081216@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-4829-7010

У статті розглядається проблема розвитку усного мовлення молодших школярів як важливого складника ключової компетентності «вільне володіння державною мовою» в процесі навчання мовно-літературної та мистецької освітніх галузей, зокрема на уроках української мови, читання та образотворчого мистецтва; розкривається важливість спільних для всіх ключових компетентностей умінь висловлювати власну думку усно, спілкуватися, співпрацювати з іншими особами для формування культурної і соціальної / соціокультурної компетентностей. Розкрито сутність понять «мовлення», «розвиток мовлення», «усне мовлення»; визначено зміст навчання здобувачів початкової освіти взаємодіяти з іншими особами усно, сприймати, аналізувати, інтерпретувати її оцінювати усну інформацію та використовувати її для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях, висловлювати свої враження від образотворчого мистецтва, презентувати себе і свої досягнення, критично їх оцінювати. Розглядаються методичні аспекти використання міжпредметних завдань у процесі навчання української мови, літературного читання, образотворчого мистецтва як засобу розвитку усного мовлення молодших школярів.

Ключові слова: мовно-літературна освітня галузь, мистецька освітня галузь, українська мова і література, образотворче мистецтво, молодші школярі, здобувачі початкової освіти, усне мовлення, методи розвитку мовлення, словесні методи, міжпредметні завдання, формування навичок усної взаємодії.

Постановка проблеми. Основою модернізації сучасного освітнього процесу є компетентнісний підхід до навчання, що відповідно окреслюється пріоритетами шкільної освіти, визначеними державними документами (Закон України «Про освіту» (2017 р.), Концепція «Нова українська школа» (2017 р.), Державний стандарт початкової освіти (2018 р.) та навчальними програмами. Нові типові освітні програми для початкової школи націлюють навчальний процес на формування в учнів ключових і предметних компетентностей – здатності застосовувати набуті знання, уміння, навички, способи діяльності у навчальних ситуаціях і повсякденному житті.

Важливим завданням сучасної системи освіти є створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості, забезпечення формування у здобувачів освіти життєво важливих умінь і навичок, необхідних для соціалізації особистості.

Відповідно до загальної мети освіти, «місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і морально-етичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних